

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Факультет суспільних наук і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА

**Дисципліни вільного вибору студента
підготовки бакалаврів**

(назва рівня вищої освіти)

напрямів **6.030204 Міжнародна інформація, 6.030201**

Міжнародні відносини

(шифр і назва напрямку)

Шифр за ОПП ПП 5.8.1в для напрямку 6.0302004 Міжнародна інформація

Шифр за ОПП ПП 5.9.1в для напрямку 6.0302001 Міжнародні відносини

**Дніпро
2018 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Дніпровським національним університетом імені
Олеся Гончара

(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: канд.іст.наук, доц. Грачевська Т.О

Обговорено та схвалено науково-методичною комісією за напрямом
підготовки/спеціальністю 6.030201 Міжнародні відносини, 6.030304
Міжнародна інформація

“ _____ ” _____ 20__ року, протокол №__

ВСТУП

Програма вивчення дисципліни вільного вибору студента «Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямів підготовки 6.030201 Міжнародні відносини та 6.030204 Міжнародна інформація.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є місце міграційного чинника у функціонуванні сучасної системи міжнародних відносин, його вплив на розвиток взаємовідносин між окремими її суб'єктами.

Міждисциплінарні зв'язки: дана навчальна дисципліна пов'язана з наступними дисциплінами «Міжнародні відносини та світова політика», «Зовнішня політика України», «Міжнародні відносини і зовнішня політика країн Америки», «Міжнародні організації», «Міжнародні відносини і зовнішня політика країн Європи», «Міжнародні відносини і зовнішня політика країн Азії».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Міграційний чинник у системі міжнародних відносин в умовах глобалізаційних процесів: характерні риси.
2. Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин: національний та наднаціональний рівні.
3. Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин: функціональний вимір.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення дисципліни – засвоєння студентами необхідного обсягу знань стосовно ролі та місця міграційного чинника у сучасній системі міжнародних відносин, особливостей його впливу на реалізацію політики суб'єктів сучасної системи міжнародних відносин як на національному, так і наднаціональному рівнях.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин» є:

- засвоїти теоретичні відомості з дисципліни «Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин»;
- сформувати навички аналізу впливу міграційного чинника на функціонування сучасної системи міжнародних відносин в умовах глобалізації;
- розглянути механізми та форми міграційної політики провідних держав світу на національному та наднаціональному рівнях;
- проаналізувати вплив міграційного чинника на місце держав класичної імміграції у сучасній системі міжнародних відносин;
- охарактеризувати структуру міграційних переміщень та визначити їх вплив на функціонування сучасної системи міжнародних відносин;

- розглянути особливості розвитку міграційних процесів у різних частинах світу, встановити їх вплив на функціонування сучасної системи міжнародних відносин;
- охарактеризувати вплив міграційного чинника на внутрішню та зовнішню політику України як суб'єкта сучасної системи міжнародних відносин.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати : чинники розвитку міграційних процесів на сучасному етапі; зміст впливу міграційного чинника на особливості ухвалення та реалізацію рішень у сучасній системі міжнародних відносин; форми та механізми реалізації міграційної політики держав світу як суб'єктів сучасної системи міжнародних відносин.

вміти: аналізувати перебіг міграційних процесів сучасності та їх вплив на сучасну систему міжнародних відносин, аналізувати форми та механізми реалізації міграційної політики; виявляти та прогнозувати виклики та загрози сучасній системі міжнародних відносин у контексті активізації міграційних процесів у XXI столітті.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин /4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Міграційний чинник у системі міжнародних відносин в умовах глобалізаційних процесів: характерні риси.

Тема 1. Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин: концептуальне осмислення

Концептуальні підходи до визначення понять «сучасна система міжнародних відносин», «міграційний чинник», «міграція» та «міграційні процеси». Поняття факторів, причин та функцій міграції. Дефініція «міграційний процес»: підходи до визначення та структура.

Класифікації міграційних процесів (види, типи, форми). Класичні теорії та моделі міграційних процесів. Гравітаційні моделі. Закони розвитку міграційних потоків, сформовані провідними вченими. Підходи до класифікації міграційних моделей. Моделі міграційних потоків. Підходи до моделювання міграційних потоків (правило Ціпра, законі Лі). Моделі просторової дифузії. Моделі міграційної структури.

Методологічний інструментарій аналізу та прогнозування міграційних процесів у сучасному світі.

Існуючі підходи до вивчення міграції (економічні та соціологічні). Економічні теорії міграції. Міграція і розвиток. Теорія міграційних систем

Валлерстейна. Некласичні моделі у вивченні міграції. Нова економічна теорія міграції. Соціологічні теорії міграції. Поняття територіальної і міграційної поведінки. Теорія міграційних мереж. Міграція і урбанізація. Взаємозв'язок між просторовою та соціальною мобільністю. Інституційні зміни і міграція.

Тема 2. Сучасна система міжнародних відносин: особливості розвитку міграційних процесів.

Тенденції розвитку міграційних процесів в умовах функціонування сучасної системи міжнародних відносин. Структура міграційних потоків: економічні мігранти, біженці, нелегальні мігранти, родини, що об'єдналися внаслідок міграції. Постійні та тимчасові мігранти у міграційних процесах сучасності. Провідні напрями міграційних процесів в умовах сучасної системи міжнародних відносин (міграційна спрямованість «південь-північ»). Провідні центри міжнародної міграції (ЄС, АТР), причини їх виникнення в контексті перебігу глобалізаційних процесів. Залучення України до перебігу міграційних процесів в умовах сучасної системи міжнародних відносин. Особливості розвитку трудової, інтелектуальної міграції в умовах глобалізації. Вплив глобалізації на зростання соціально-економічної диференціації держав та на зростання інтелектуальної імміграції, «відтік мізків».

Особливості розвитку міграційних процесів на державному рівні в умовах функціонування сучасної системи міжнародних відносин – особливості та класифікації у сучасній науці. Фактори внутрішньодержавної просторової мобільності. Етнічна складова внутрішніх міграцій. Соціально-економічні, політичні наслідки внутрішньодержавних міграційних процесів в контексті функціонування сучасної системи міжнародних відносин.

Тема 3. Категорія «мігрант» у сучасній системі міжнародних відносин.

Підходи до визначення категорії «мігрант» у світовій та вітчизняній науковій думці. Підходи до класифікації мігрантів у сучасній міжнародній системі : за часовою ознакою (ті, хто приїздить до нової країни чи регіону на постійне місце проживання; ті, хто перебувають на певній території протягом тривалого часу; ті, хто приїждять на нетривалий час; кочівники), внутрішні та зовнішні мігранти, мігранти транзитні й зворотні, трудові, політичні, нелегальні мігранти тощо. Проблеми визначення правового статусу мігрантів у сучасних міжнародних відносинах на та державному рівні. Співвідношення понять «мігрант» та «біженець».

Проблеми інтеграції мігрантів в умовах розвитку глобалізації. Фактори та умови інтеграції мігрантів у нові суспільства. Теорія мультикультуралізма та її місце у відносинах між іммігрантами та приймаючим населенням. Проблеми та ризики, які виникають перед суспільствами, які інтегрують мігрантів в умовах глобалізаційних процесів. Мігрантофобія та етнофобія у приймаючих спільнотах. Політика інтеграції мігрантів: пріоритети, мета, завдання в сучасних міжнародних відносинах.

Змістовний модуль 2. Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин: національний та наднаціональний рівні.

Тема 1. Міграційна політика країн світу як суб'єктів сучасної системи міжнародних відносин.

Особливості міграційної політики країн світу: завдання, пріоритети, провідні напрямки. Основні напрямки міграційної політики країн Європи, пострадянського простору, Азії, Північної та Південної Америки, країн Африки. Особливості державної міграційної політики провідних країн світу.

Специфіка реалізації міграційної політики США. Система державних органів США, які займаються вирішенням міграційних питань. Особливості регулювання міграційної політики Австралії та Нової Зеландії. Специфіка міграційної політики Індії. Мультикультуралізм як основа міграційної політики: досвід Канади. Міграційна політика арабських держав світу: концептуальні засади та особливості реалізації. Міграційна політика КНР та Японії. Особливості міграційної політики в країнах Південно-Східної Азії.

Підходи до інтеграції іммігрантів в законодавстві та політиці країн світу. Роль недержавних організацій у процесі адаптації іммігрантів до нових країн: досвід провідних держав. Політика держав світу до зарубіжних діаспор як складова їх міграційної політики.

Тема 2. Міграційна політика України як суб'єкта сучасної системи міжнародних відносин

Міграційна політика України після розпаду Радянського Союзу: процес становлення та формування провідних імперативів. Нормативно-правове забезпечення міграційної політики України на сучасному етапі. Система органів міграційного контролю в Україні. Проблеми організаційного та фінансового забезпечення міграційної політики України. Інституційне забезпечення міграційної політики України. Провідні напрями діяльності та головні завдання Державної міграційної служби.

Особливості інтеграції іммігрантів в українське суспільство. Умови в'їзду та виїзду з України іноземців та осіб без громадянства. Особливості працевлаштування іноземців в Україні. Основні категорії мігрантів, що приїждять в Україну.

Еміграція українців до різних країн світу: причини та фактори. Проблеми захисту прав мігрантів з України у зовнішній політиці України. Наслідки міграції українського населення для розвитку української держави. Перспективи розвитку міграційної політики України у контексті реалізації її євроінтеграційних устремлінь.

Тема 3. Міграційна політика ЄС на сучасному етапі.

Особливості сучасної міграційної ситуації в Об'єднаній Європі. Модель регулювання міграції ЄС: поєднання моделей МОП та GATS. Провідні етапи розвитку міграційної політики ЄС (1951–1980 рр. – зародження міграційної політики і формування основ; 1980–1991 рр. – поглиблення міжурядової співпраці в міграційній сфері і створення

Шенгенського простору; 1992–1998 рр. – утворення ЄС стало реальною передумовою курсу на вироблення спільної міграційної політики країн-членів Євросоюзу; з 1999 р. починається якісно нова стадія формування імміграційної політики ЄС.). Принципи реалізації міграційної політики ЄС. Механізми та інструменти реалізації міграційної політики ЄС (національні плани, спільні законодавчі рішення, залучення європейських інституцій, використання ресурсів та потенціалу неурядових організацій та установ). Проблеми інтеграції мігрантів у міграційній політиці ЄС. Особливості функціонування Європейського центру моніторингу з питань расизму та ксенофобії. Особливості протидії ЄС нелегальній міграції. Регулювання освітньої та трудової міграції у законодавстві ЄС.

Внутрішня міграція на території ЄС: динаміка та фактори. Законодавство ЄС щодо регулювання імміграції представників третіх країн. Захист кордонів як важливий складник міграційної політики ЄС. Проблема біженців у міграційній політиці ЄС. Гуманітарне спрямування міграційної політики ЄС.

Особливості реалізації міграційної політики ЄС в умовах міграційної кризи останніх років. Проблема консолідації підходів держав-членів ЄС щодо прийняття та надання допомоги мігрантами. Плани ЄС щодо вирішення емігрантської кризи. Співробітництво ЄС з іншими країнами та міжнародними організаціями щодо подолання емігрантської кризи.

Змістовний модуль 3. Міграційний чинник у сучасній системі міжнародних відносин: функціональний вимір.

Тема 1. Фактор трудової міграції у сучасній системі міжнародних відносин.

Підходи до визначення та особливості сучасної міжнародної трудової міграції. Проблеми трудової міграції у працях вітчизняних та закордонних науковців. Причини та фактори трудової міграції на сучасному етапі. Види та форми міжнародної трудової міграції. Провідні напрями спрямування міжнародних трудових потоків у сучасному світі. Економічні та політичні наслідки використання трудових мігрантів у різних державах світу. Соціально-економічні проблеми адаптації трудових мігрантів у державах-реципієнтах. Особливості управління міжнародною трудовою міграцією як складника глобальних міграційних потоків. Роль міжнародних організацій у регулюванні трудової міграції. Провідні осередки трудової міграції у сучасному світі.

Інтелектуальна міграція як форма трудової міграції. Причини та фактори інтелектуальної міграції. Застосування теорії «тяжіння-виштовхування» щодо пояснення явища інтелектуальної міграції. Перспективи розвитку потоків інтелектуальної міграції в контексті розвитку інноваційних технологій.

Долучення України до світових процесів трудової міграції. Причини активізації трудової міграції серед громадян України. Наслідки трудової

міграції для України. Проблеми удосконалення національного законодавства України у сфері трудової міграції.

Тема 2. Проблема нелегальної міграції та шляхи її подолання на сучасному етапі.

Підходи до визначення поняття «нелегальна міграція» у міжнародному та національному законодавстві. Суб'єкти та об'єкти нелегальної міграції у сучасному світі. Масштаби розвитку нелегальних міграційних потоків на сучасному етапі. Причини та фактори, що сприяють виникненню та розвитку нелегальної міграції. Соціально-економічні, демографічні, політичні аспекти розвитку нелегальної міграції. Нелегальна міграція у різних частинах світу: компаративний аспект. Наслідки нелегальної міграції. Міфи та стереотипи щодо нелегальної міграції. Консолідація зусиль провідних держав світу та міжнародних організацій щодо протидії нелегальній міграції. Роль регіональних організацій у вирішенні проблем нелегальної міграції. Співробітництво України з державами світу та провідними міжнародними інституціями щодо протидії нелегальній міграції.

3. Рекомендована література:

Базова

1. Гайдуцький А. П. Міграційний капітал: теорія, методологія, практика / А. П. Гайдуцький. – К.: ТОВ “Інфосистем”, 2010. – 446 с.
2. Денисенко М. Б. Миграциология / М. Б. Денисенко, В. А. Ионцев, Б. С. Хорев. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 96 с.
3. Кукурудза І.І., Ромащенко Т.І. Україна у світових процесах трудової міграції: Монографія. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. – 252 с.
4. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: монографія / О. А. Малиновська. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 236 с.
5. Малиновська О. А. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС / О. А. Малиновська. – К.: Бланк-Прес, 2004. – 171 с.
6. Методология и методы изучения миграционных процессов / Под. ред. Ж. Зайончковской, И. Молодиковой, В. Мукомеля. – М.: Адамантъ, 2007. – 369 с.
7. Пирожков С. Зовнішня міграція в Україні: причини, наслідки, стратегії / С. Пирожков, О. Малиновська, Н. Марченко. – К.: Академпрес, 1997. – 127 с.
8. Пуригіна О. Г. Міжнародна міграція: Навч. посібник / О. Г. Пуригіна, С. Е. Сардак. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 312 с. – (Альма-матер).

Допоміжна

1. Алмаші М. Правове регулювання міграції в Україні / М. Алмаші // Міграція і толерантність в Україні: зб. статей / За заг. ред. Я. Пилинського. – К.: Стилос, 2007. – С. 75-81.
2. Аналітичний огляд законодавства України з питань міграції щодо його відповідності конвенціям МОП № 97 та 143 і перспектив їх ратифікації / Міжнародна організація праці. – К.: МОП, 2008. – 194 с.
3. Гайдучський А. Вплив міграційного капіталу на соціально-економічний розвиток України / А. Гайдучський // Економіст. – 2007. – №7. – С. 36-39.
4. Дмитриев А. В. Миграция: конфликтное измерение / А. В. Дмитриев. – [Изд. 2-е, испр. и перераб.]. – М.: Альфа-М, 2007 – 414, [1] с.
5. Дяченко Б. І. Європейський ринок праці в системі міжнародної міграції трудових ресурсів / Б. І. Дяченко, С. В. Долинський, М. А. Товтин, В. Ю. Ткач // Економіка АПК. – 2005. – №2. – С. 138-143.
6. Ільтьо І. Україна в контексті світових міграційних процесів / І. Ільтьо // Міграція і толерантність в Україні: зб. статей / За заг. ред. Я. Пилинського. – К.: Стилос, 2007. – С. 21-32.
7. Карачурина Л. Иммиграционная политика Германии: успешный и неуспешный опыт / Л. Карачурина // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – №7. – С. 50-60.
8. Кучеренко А. Контроль над миграционными процессами в США: тенденции эволюции / А. Кучеренко // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – №2. – С. 75-83.
9. Левченко К. Міграційна політика в контексті прав людини / К. Левченко // Україна в Європейській та Євразійській міграційних системах: регіональні аспекти: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (23 березня 2009 р., м. Харків) / За заг. ред. О. С. Власюка. – К.: Стилос, 2009. – С. 87-94.
10. Лопух В. “Четверта хвиля” імміграції до США: причини і мотивації / В. Лопух // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – №2. – С. 44-53.
11. Римашевская Н. М. Население и глобализация / Под общ. ред. Н. М. Римашевской. – 2-е изд. – М.: Наука, 2004. – 321 с.
12. Романюк М. Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: методологія і практика регулювання / М. Д. Романюк. – Львів: Світ, 1999. – 290 с.
13. Ромащенко Т. Основні тенденції розвитку світових міграційних процесів / Т. Ромащенко // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації: Збірник тез доповідей VI міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, 26-27 лютого 2009 р. – Тернопіль: ТНЕУ, Економічна думка, 2009. – Ч.1. – С. 99-101.
14. Ромащенко Т. І. До питання про міжнародне регулювання міграції населення / Т. І. Ромащенко // Вісник Черкаського університету. Серія Економічні науки. – 2010. – Випуск 177. – С. 115-122.

15. Сорокина Н. Современные реалии миграционной политики Финляндии / Н. Сорокина // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – №2. – С. 70-75.
16. Хомра А. У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования / Хомра А. У. – К.: Наук. думка, 1979. – 146 с.
17. Цапенко И. Роль иммиграции в экономике развитых стран / И. Цапенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – №5. – С. 27-39.
18. Юдина Т. Н. Социология миграции / Т. Н. Юдина. – М.: Академический Проект, 2006. – 270, [1] с.
19. Appleyard R. T. International Migration: Challenge for the Nineties / R. T. Appleyard. – Geneva: IOM, 1991. – 84 p. – (Published for the 40th Anniversary of IOM).
20. Brubaker R. International Migration: A Challenge for Humanity / R. Brubaker // International Migration Review. – 1991. – Vol. 25(4). – P. 946-957.
21. Castles S. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World / S. Castles, M.J. Miller. – New York: The Guilford Press, 1993. – 307 p.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

контрольні роботи (поточні та підсумкові) – проводяться з метою об'єктивної оцінки знань та навичок студентів;

самостійна робота - проводиться невеликими групами та індивідуально з метою виявлення індивідуальних особливостей засвоєння матеріалу студентами;

усне опитування - проводиться з метою систематизації та конкретизації знань студентів;

тестування – здійснюється з метою виявлення загального рівня засвоєння знань з дисципліни.